

С. Т. Полторак,
к. пед. н., професор, м. Київ

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОПТИМІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

S. Poltorak,
PhD in pedagogical sciences, Full Professor, Kyiv

THE CURRENT CONDITION AND PERSPECTIVE TENDENCIES OF OPTIMIZATION OF THE
STATE FINANCIAL SUPPORT OF THE FUNCTIONING OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

У статті здійснено дослідження сучасного стану та перспективних тенденцій оптимізації державного фінансового забезпечення функціонування Збройних Сил України. Проведено оцінку ретроспективної динаміки зміни обсягів витрат на утримання української армії. Відзначено, що військові витрати України склали у 2015 році 45,3 млрд грн, що в чотири рази більше, ніж у попередньому 2014 році і продовжують збільшуватися. Побудовано середньостроковий прогноз перспективних обсягів витрат на забезпечення функціонування Збройних Сил України. Отриманий прогноз продемонстрував перспективне стійке збільшення військових витрат України. Виокремлено проблеми, що перешкоджають оптимізації бюджетних витрат на забезпечення потреб української армії. Серед ключових проблем у цьому контексті виділено тривалу економічну та політичну кризу, а також наявність великої кількості корупційних проявів.

The current condition and perspective tendencies of optimizing of the state financial support for the functioning of the Armed Forces of Ukraine are analyzed in the article. The estimation of the retrospective dynamics of changes in the cost of maintaining the Ukrainian Army is made. It is noted that Ukraine's military expenses amounted up to UAH 45.3 billion in 2015, which is four times more than in the previous 2014 and continues to increase. The medium-term forecast of perspective volumes of expenses for ensuring the functioning of the Armed Forces of Ukraine is constructed. The obtained forecast proved the promising sustainable increase in Ukraine's military expenses. The problems hindering the optimization of budget expenses for the needs of the Ukrainian army are identified. The long-term economic and political crisis and the large number of corruption manifestations are allocated in this context.

*Ключові слова: оптимізація, державне фінансове забезпечення, тенденції, обсяг військових витрат.
Key words: optimization, state financial support, trends, amount of military expenditures.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Необхідність подолання військово-політичного конфлікту на Сході України викликає активізацію відповідне збільшення чисельності української армії. Це, у свою чергу, спричиняє суттєві витрати державного бюджету на утримання Збройних Сил України. Однак власних фінансових ресурсів держави недостатньо для вирішення зазначеного питання. Крім того, зарубіжні країни не мають можливості повністю забезпечити потреби української армії. Усе вищезазначене підтверджує актуальність обраної теми дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми оптимізації функціонування Збройних Сил України досліджувалися провідними вченими України, зокрема, такими, як: В. Рябошапка [2], М. Сунгуровський [3] та ін. Однак проблеми фінансового забезпечення української армії залишаються недостатньо висвітленими.

МЕТА СТАТТІ

Метою роботи є дослідження сучасного стану та перспективних тенденцій оптимізації державного фінансового забезпечення функціонування Збройних Сил України.

Таблиця 1. Обсяги військових витрат в Україні протягом 2014–2016 років

Рік	Бюджет, млрд грн
2014	11,3
2015	45,3
2016	46,3

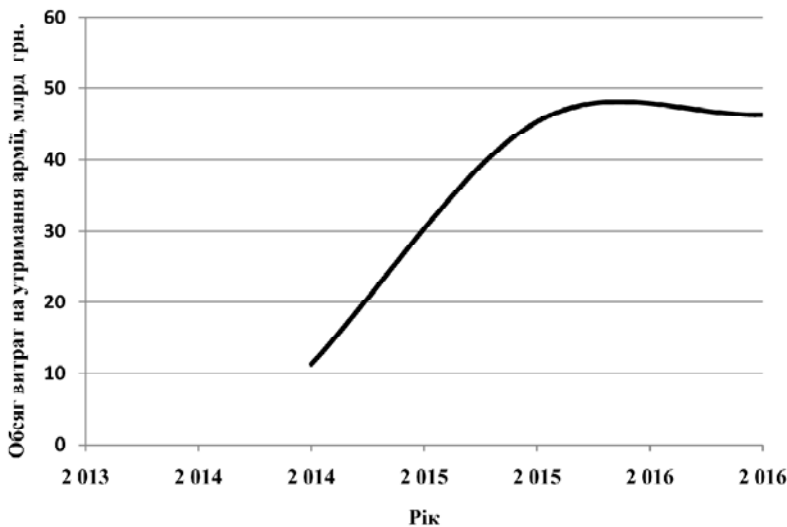

Рис. 1. Динаміка зміни обсягів витрат на утримання армії України протягом 2014–2016 років

Для досягнення поставленої мети в роботі необхідно вирішити такі завдання:

- оцінка ретроспективної динаміки зміни обсягів витрат на утримання української армії;
- побудова середньострокового прогнозу перспективних обсягів витрат на забезпечення функціонування Збройних Сил України;
- виокремлення проблем, що перешкоджають оптимізації бюджетних витрат на забезпечення потреб української армії.

Таблиця 2. Обсяги перспективних військових витрат в Україні протягом 2014–2016 років

Рік	Бюджет, млрд грн
2017	69,3
2018	86,8
2019	104,3

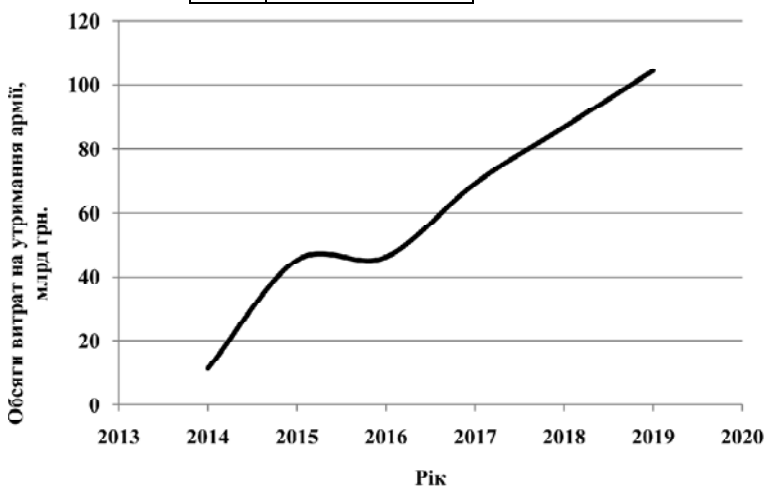

Рис. 2. Динаміка зміни обсягів витрат на утримання армії України протягом 2014–2019 років (з урахуванням прогнозних даних)

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У грудні 2016 року українську армію можна було вважати однією з найсильніших в Європі. Фактично за кілька місяців Україні вдалося створити боєздатні збройні сили, які мали можливість ефективно діяти в умовах гібридної війни. Протягом минулих трьох років

збройні сили України суттєво змінилися. В українській армії було здійснено низку трансформацій. Як результат, армія України збільшила свою чисельність майже вдвічі в порівнянні з початком 2014 року. Не маючи бойового досвіду (за винятком участі в миротворчих операціях), Збройні Сили України почали приймати участь в масштабних бойових діях з багатокілометровою лінією фронту.

Роки збройного протистояння у східній частині країни продемонстрували можливості української армії, виявивши її сильні та слабкі сторони. Безумовним досягненням армії України є те, що вона змогла зберегти себе в якості повноцінної військової організації протягом останньої чверті століття [1; 3].

Після розпаду СРСР в розпорядженні України опинилися одні з найпотужніших збройних сил в регіоні. Чисельність колишніх радянських частин на території України

оцінювалася до 1991 року у 600 тисяч осіб. Дивізії були укомплектовані сучасною бойовою технікою й артилерією. У розпорядженні України були значні сили військово-повітряних сил і військово-морських сил СРСР, а також ядерний арсенал. Однак до початку 2014 року армія України налічувала всього 150 тисяч осіб. Зброя і техніка були представлені переважно радянськими зразками і вимагали модернізації. Наліт кращих льотчиків військово-повітряних сил України не перевищував 50 годин на рік. З тридцяти військових вузів збереглося лише п'ять [2; 4].

У 2013 році в країні було скасовано загальну військову повинність, і збройні сили перейшли на контрактну основу. Різке скорочення Збройних Сил України протягом 1991–2013 років є цілком обґрунтованим. Не було можливості утримання українським бюджетом півмільйонної армії без явної на те необхідності. Джерела військових загроз були відсутні. Позаблоковий статус України гарантував їй стабільне місце та роль в міжнародній системі безпеки. Проте після подій 2013–2014 років ситуація суттєво змінилася. Рішення застосувати збройні сили в конфлікті на сході України зажадало радикальної зміни військової політики. Відповідно, збільшився військовий бюджет. Так, військові витрати України склали у 2015 році 45,3 млрд грн, що в чотири рази більше, ніж у попередньому 2014 році. З 2016 року ця сума збільшилася ще на 1 млрд грн (табл. 1 та рис. 1).

Так, якщо побудувати середньостроковий прогноз подальшої зміни обсягів військових витрат України за допомогою кореляційно-регресійного аналізу на основі ретроспективних статистичних даних, можна отримати динаміку, наведену у таблиці 2 та на рисунку 2.

При цьому розраховані за допомогою методу найменших квадратів параметри моделі дозволили отримати таку залежність:

$$y = 17,5 \times x - 35228,2 \quad (1),$$

Ступінь достовірності й адекватності отриманої моделі підтверджується розрахованим значенням коефіцієнту детермінації — 0,77.

Стойке збільшення обсягів витрат на утримання армії України обумовлено відповідним збільшенням чисельності української армії в терміновому порядку. Так, у 2016 році вона склала 250 тисяч осіб. Загальна військова повинність була відновлена. Протягом шести хвиль мобілізації протягом 2014—2015 років на військову службу було призвано 210 тисяч осіб, що виявилось значно нижчим за очікувану кількість.

У ході військових дій в східній частині українська армія фактично отримала свій перший повноцінний бойовий досвід. Зокрема втрати української армії у "Львівському котлі" сягнули тисячі осіб. Проте вже в ході боїв навколо "Дебальцевського котла" українські частини змогли уникнути повного розгрому і вивести значну частину військ з оточення.

Нині на Донбасі встановилася стратегічна рівновага. Українська армія виглядає сильніше, проте ескалація конфлікту продовжується. Відповідно, обсяг фінансових ресурсів на утримання та модернізацію збройних сил продовжує збільшуватись. Значну допомогу надає США та інші країни НАТО. Так, Україна отримала з Великобританії 55 броневих автомобілів Saab, з США — 30 автомобілів Humvee і 22 радіолокаційні станції військового призначення. Крім того, США анонсували виділення 500 млн дол. для реформування українського військово-морського флоту.

На цей час метою військового будівництва України є модернізація власних збройних сил до нормативів НАТО до 2020 року. Передбачається створення Сил спеціальних операцій — окремих підрозділів, на які буде покладено широкий перелік завдань в межах "гібридної війни". Однак структура нових підрозділів і їх місце в самих збройних силах України на сучасному етапі ще не є визначеними. При цьому модернізація українських збройних сил стикається з безліччю складних проблем.

Як і раніше не затверджена програма озброєнь і програма розвитку Збройних Сил України — основні документи, які повинні визначити майбутній вигляд українських збройних сил. Величезні за масштабами України обсяги фінансових ресурсів, які виділяються на утримання армії, часто не доходять до одержувачів через корупцію. Триваючий економічний спад скорочує реальні можливості переозброєння українських збройних сил. Зарубіжна допомога не в змозі повністю покрити потреби Збройних Сил України. Тривала українська криза поступово перестає викликати активізацію зарубіжних країн щодо надання допомоги у контексті здійснення масштабного переозброєння Збройних Сил України.

На сьогоднішній день Збройні Сили України здатні виконувати своє основне завдання щодо блокади невизнаних республік в режимі уповільнених бойових зіткнень на окремих ділянках фронту.

Фактично ключовою перешкодою модернізації Збройних Сил України є не конфлікт на сході країни (який, навпаки, дає імпульс до реформування сектору

оборони), а глибока економічна і політична криза української держави. В умовах нестабільної політичної системи великий військовий бюджет викликає велику кількість корупційних проявів. Самі питання військового розвитку не являють собою продуману стратегію безпеки країни. Відповідно, Збройні Сили України потребують розробки та впровадження дієвих механізмів оптимізації бюджетних витрат на їх утримання.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, у результаті виконання даного дослідження було отримано такі висновки.

1. Оцінка ретроспективної динаміки зміни обсягів витрат на утримання української армії дозволила відзначити, що військові витрати України склали у 2015 році 45,3 млрд грн, що в чотири рази більше, ніж у попередньому 2014 році і продовжують збільшуватися.

2. Побудовано середньостроковий прогноз перспективних обсягів витрат на забезпечення функціонування Збройних Сил України. Отриманий прогноз продемонстрував перспективне стійке збільшення військових витрат України.

3. Виокремлено проблеми, що перешкоджають оптимізації бюджетних витрат на забезпечення потреб української армії. Серед ключових проблем у цьому контексті виділено тривалу економічну та політичну кризу, а також наявність великої кількості корупційних проявів.

Література:

1. Бегма В.М. Оборонно-промислові комплекси України та Росії: співробітництво, партнерство, конкуренція / В.М. Бегма. — К.: НИУРВ, 1998. — 192 с.

2. Рябошапка В.А. Экономические аспекты военной безопасности // Вестник академии военных наук. — 2003. — № 2 (3). — С. 93—103.

3. Сунгуровський М. Біла книга 2005: оборонна політика України / М. Сунгуровський, А. Чернова, Л. Шагіна. — К.: МОУ, Заповіт, 2006. — 136 с.

4. Чумак В.М. Україна і світовий ринок озброєнь / В.М. Чумак, В.М. Бегма, А.Ф. Кукин. — К.: НІСД, 1997. — 155 с.

References:

1. Begma, V. M. (1998), *Oboronno-promy`slovi kompleksi` Ukrayiny` ta Rosiyi: spivrobotny` czstvo, partnerstvo, konkurenciya* [Defense industry complexes of Ukraine and Russia: cooperation, partnership, competition], NIURV, Kyiv, Ukraine.

2. Ryaboshapko, V. A. (2003), "The economic aspects of the military security", *Vestnyk akademyy voennykh nauk*, vol. 2 (3), pp. 93—103.

3. Sungurovs`ky`j, M. (2005), *Bila kny`ga 2005: oboronna polity`ka Ukrayiny`* [White book 2005: defence policy of Ukraine], Zapovit, Kyiv, Ukraine.

4. Chumak, V. M. (1997), *Ukrayina i svitovy`j ry`nok ozbrojen`j* [Ukraine and the world market of arms], NISD, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2017 р.